

GLEDALIŠKI LIST

O P E R A

JULES MASSENET

DON KIHOT

Opera v petih dejanjih, spesnil H. Cain po Le Lorrainu, prevedel

N. Štritof

Dirigent: D. Žebre

Režiser: R. Primožič

Osebe:

Lepa Dulsineja	M. Kogejeva
Don Kihot	R. Primožič
Sančo, njegov sluga	J. Betetto k. g.
Pedro	S. Ivančičeva
Garcias	M. Polajnarjeva
Rodrigues	B. Sancin
Juan	M. Sancin
Poglavar razbojnikov	I. Anžlovar
Dve slugi	F. Jelnikar, M. Simončič

Plemiči, Dulsinejini častilci, dame, razbojniki, narod.

Po tretjem dejanju daljši odmor.

Koreograf: ing. P. Golovin

Zborovodja: R. Simoniti

Scenograf: ing. E. Franz

Cena »Gledališkega lista« din 2.50

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1940/41

OPERA

ŠTEV. 16

JULES MASSENET

DON KIHOT

PREMIERA 6. JUNIJA 1941-XIX.

Vilko Ukmar:

Massenet: „Don Kihot“

To, kar je pred več kot tristo leti zajel in obdelal v svojem romanu Cervantes, je tako globoko povzeto iz pravega, živega človeka, je tako zelo verna podoba vsega, kar se razpreda v človeku, ki sledi v dnu svojega srca zapisani postavi, da ni nič čudnega, če je postalo njegovo delo, dejal bi, stalen spremljevalec življenja. In nič čudno ni, če so se k tej umetnini zatekali tudi še pozneje vedno novi ustvarjalci in si jo jemali za podstavo lastnih novih umetnin, kot v danem primeru Massenet, ali pa se ob njej vsaj oplajali za svoje snovanje.

Pisatelj se je dvignil v nadoseben svet in od tam pogledal na svoje življenje. Z vso resnicoljubnostjo je pregledal to življenje, nič si ni prikrival. In ko je tako objel to ubogo življenjsko početje, ter spoznal vso bridkost, ki se gnete v njem spričo vedno razočaranega, a vendar vedno znova snujočega stremljenja, mu je zaigral rahel, usmiljenja in ljubezni poln nasmeh na ustih. In iz tega sočutnega nasmeha nad ubogim človekovim življenjem se je izvil junak, si našel podobo in pot, si izbral okolico in spremstvo ter končno dobil tudi ime. Reklo se mu je — don Kihot.

V smešnem, a obenem mučno resnem vitezu »žalostne postave«

je utelešen duh toliko posameznikov, ki hodijo po zemlji, so del nje same, vanjo povsem pogreznjeni, a ji vedno ostajajo tujci, zagledani v privid nesnovne večnosti, v duhovno domačijo svojega bistva, kamor jih trajno vabi tiho zveneči glas. Tako velika je podoba tega dobrega, smešnega junaka, ki ljubi najlepšo ženo z neomajno vero, tolikšno, da mu razočaranje uduši utrip srca — junaka, ki gre za pravico smešno nebogljen nad krdelo razbojnikov, se z njimi po levje bije, a jih zlomljen od prevelike snovne moči premaga z duhovno veličino svoje duše, tako silna je ta postava velikana, ki trepeta za svojo duhovno podobo tako, da vidi njene sovražnike celo v mlinih in čredah ovac, da mu z besedo ne sežeš do kraja, temveč ga dočutiš s svojim srcem in z vsem svojim bistvom tem globlje, čim huje te je življenje udarilo v obraz.

Globoko v skrivnost tega junaka je segla tudi Massenetova glasba, ki je pristni odziv znane in tipične skladateljeve fantazije, izvirajoče iz mehke in gladke duševnosti, ki je v sebi večinoma urejena in se tare le v manjših vzponih.

Z neko pokojno mehkobo in dobroto kramljajo te Massenetove melodije, ki nočejo biti nikjer ostre, nikjer vsiljive, a tudi nikjer preizrazite. V njih se izraža glasbeni poet liričnega značaja, v katerem gori toplo čustvo; zelo pisano in raznolično narekuje to čustvo, ki se sproti poraja ob predstavah in mislih dramske vsebine, pot in obliko tonskim zvezam. Tako se v tej operi, ki je grajena po vzorcu francoske lirične opere iz 19. stoletja, na mestih, kjer prevladujejo čiste miselne zveze in predstave, urejujejo toni nad hitrim zaporedjem besed v recitativna zaporedja. V kolikor zvene take tonske zveze nekam suho, so pa izpolnjene z drugimi bohotnejše razpredenimi tonskimi zvezami. Kadar se pa v dramskem toku razgiba in razpne predvsem čustveni svet, pa najsi bo v žalosti ali veselju, takrat se uredi po narekovanju čustvenega utripa toni v dolge razgibane in sočne melodije, ki jih podpirajo preproste, a sveže harmonije. Poleg Dulsinejinih in Sančovih spevov so posebno lepi spevi dona Kihota, pa najsi že poje o veselosti, ki k nebu dviga, in o večnem soncu, ki sije nad dobravami, ali pa o lepoti kraljice srca; najsi ga navdaja sveta jeza nad krivico in ga podžiga pogum na boj zoper bedo vdov in sirot in zoper krivice nasilja, ali pa se

raztaplja v tihih in globokih molitvah. Lepe pa so tudi tonske zveze tam, kjer govor instrumenti sami in rišejo vzpon čustvenega življenja odrskih postav, kot ga poraja očaranost in razočaranje, podjetnost in obup, veselost in žalost. V vsej umetnini pa nosi vendarle glavno in najglobljo ter trajno prepričevalnost osnovna ideja, ki se v čudovitih prizorih razkriva dojemalčevi duši ter se sproti dotika njega samega morda v najtišjih kotičkih srca, kamor sam sicer ne more ali pa morda tudi v strahu noče pogledati. Vendar ostane to sozvenenje v dojemalčevi duši največji vtis, ki se ohrani po dojetju umetnine.

Kihot govori razbojnikom

Po širnem svetu blodim jaz,
krivice ljudske ravnam.
Popotnik večer sem
in poln sočutja za nesrečo vdov,
hčera in sinov,
za vse, ki jih usode težka pest tišči;
zraven pijem to sončno luč,
ta zrak, to daljo!
In ljub mi je otrok,
ki cuka me za haljo
in ne preziram njih,
ki s predrzno roko in plamenom v očeh
na plen preže v pečeh.
Evo me — tu stojim,
stojim v novi vlogi,
prost v svojih dejanjih in v svoji besedi,
in vam povem tako,
jaz, visoki gospod,
da je zdaj skrajni čas,
da ogrlico dobim,
ki bila je z vratu oboževanega sneta.
Ta nakit njej ni nič,
a zadeva je sveta!

Massenet

Jules Emile Frédéric Massenet se je rodil 12. maja l. 1842 v Montaudu pri St. Etienneu. Bil je najmlajši od enajstih otrok upokojenega inženirskega oficirja. Glasbeno vzgojo je dobil na pariškem konservatoriju, kjer so bili njegovi učitelji Savard, Laurent(klavir), Bazin in Reber (harmonija). Leta 1863 je dobil Rimsko nagrado za kantato »David Rizzio«. Leta 1878 je postal kot naslednik Bazina profesor skladbe na konservatoriju, ravnateljsko čast, ki so mu jo pozneje ponudili kot nasledniku Ambroise Thomasa, pa je odklonil. Pozneje je bil deležen mnogih časti in odlikovanj. Postal je tudi član akademije in l. 1910 njen predsednik. Zložil je dvajset oper, med katerimi so najbolj znane: »Le roi de Lahore« (1877), »Hérodiade« (1881), »Manon« (1884), »Le Cid« (1885), »Le Mage« (1891), »Thais« (1894), »Ariadne« (1906), »Glumač Matere Božje«, »Werther« in »Don Kihot«. Poleg velikih oper je Massenet zložil tudi več oratorijev, misterijev in idil za soli, zbor in orkester, ter mnogo orkestrskih in drugih instrumentalnih skladb. Na pariškem konservatoriju so bili njegovi učenci znameniti francoski skladatelji: Debussy, Charpentier, Pierné, Leroux, Vidal in dr. Massenet je umrl 13. avgusta l. 1912 v Parizu.

Don Kihot

(Vsebina)

PRVO DEJANJE. *Na mestnem trgu.* Vesela množica priredi v prazničnem jutru podoknico lepi Dulsineji, ki se prikaže na balkonu in se zahvali za pozdrav številnih častilcev. Med njimi so najbolj vneti vitezi Pedro, Garcias, Rodrigues in Juan, ki ji ob vsaki priliki spet in spet ponujajo svojo ljubezen. Čez čas prijezdi na Rozinanti še peti, najbolj čudni in nenavadni, karikatura nekdanjih slavnih, romantičnih viteških časov, don Kihot iz Manče z debelušnim slugo Sančem in njegovim oslom Sivčkom. Množica ju sprejme glasno in na moč veselo, zakaj daleč okrog znani vitez Dolge postave je več kot čudaški patron. Sam napol berač, razdaja

poslednje beliče siromakom, verjame v svetlejšo bodočnost sveta, ki misli, da mu je namenjena vloga rešenika, in upa v ljubezen čudolepe Dulsineje, ob strani katere naj bi mu bilo v blagor človečanstva dano dopolniti namišljene orjaške naloge. Za neotipljive vizije lepote neobčutni Sančo zavije rajši v gostilno, da si priveže dušo, zaljubljeni Kihot pa izlije svoja čustva v mehak spev pod oknom oboževanke. Toda sredi pesmi ga prekine ljubosumni tekmeec Juan, ki izzove nadležnega trubadurja na dvoboj, češ — naj pesem

Režiser Robert Primožič in ravnatelj Julij Betetto
kot Kihot in Sančo

jekla dokonča refren. Petelina se res spopadeta, a žvenket mečev ustavi sama Dulsineja, ki odslovi Juana, Kihota pa z vabljivim nasmeškom še bolj zaprede v mrežo vdanih čustev. Za izpolnitev srčnih želja in sanj pa mu ob koncu zastavi neizvršljivo vitežko nalogo: prinese naj ji nakit, ki ji ga je bil ukradel najzloglasnejši bandit dežele. Častilci odvedejo Dulsinejo, Kihot pa ostane sam s trdno vero v njeno ljubezen v srcu in s še trdnejšim sklepom, storiti vse za dosego njene milosti.

DRUGO DEJANJE. *Pri vetrnih mlinih.* Jutranja zora dviga meglice iznad polj. Don Kihot peketa s Sančem po neskončnih ce-

stah in misli na svojo Dulsinejo. Vse bi rad pretaknil in obrnil, da bi našel njene bisere. Od same žive želje po boju in junaških dejanjih, vidi v vsaki senci in za vsakim grmom sovraga. Tako se je celo prejšnji dan vrgel z glasnim bojnim krikom nad čredo pujskov in ovac, meneč, da je to tolpa razbojnikov. Tudi danes vstajajo pred njim iz megle pošastni obrisi neznanih velikanov. Z geslom: »Za Dulsinejo in njeno srce!« na ustih se vrže s kopjem nad sovraga, a se v resnici zaleti le med vetrne mline. Vetrnjače ga zgrabijo, dvignejo v zrak in treščijo daleč vstran na tla.

TRETJE DEJANJE. V *Sierri*. Pokrajina je divja, okrog in okrog sam gozd in skalovje, ki se nadenj spušča sivi mrak. Po hribovskih stezah se na Rozinanti in Sivčku vzpenjata Kihot in Sančo po sledi razbojnikov. Sančo je truden in lačen, pa tudi pri srcu mu je tesno. In res je nesreča blizu. Razbojniki ju obkolijo in zvežejo Kihota. Njihov poglavar se v vsesplošno veselje ponorčuje iz vitezove klavrne postave, a Kihota vse to ne gane. Vzravnana in krotak kot jagnje jih gleda z dobrimi očmi kot Kristus svoje mučitelje. Njegova dobrota presune poslednjega izmed teh bednih izgubljenec, ki jim razodene svojo vizijo lepšega sveta. V njem ni več krivic, ne vdov in sirot, temveč povsod sama sončna luč in veselje. V imenu te visoke pravice jih končno pozove, naj vrnejo ukradeni nakit. Poglavar mu ga izroči, Kihot jih blagoslovi in pokliče Sanča za pričo čudežnega izpreobrnjenja, v katerem so potepuhi, goljufi, tatje in brezdomci prvi in edini doumeli vzvišenost njegovih snov in pripognili pred njim koleno.

ČETRTO DEJANJE. *Večerna zabava v Dulsinejini palači.* Častilci in povablenci plešejo, pojejo in dvorijo razvajeni lepotic. A sredi vsega hrupa in veselja Dulsineji kljub temu ni toplo pri duši. V svojem srcu občuti praznoto svojega početja in življenja. Dva lakaja javita don Kihotov prihod. Dolgemu vitezu pomeni ta trenutek pričetek sreče in radosti, Sanču pa upanje v skorajšnje brezdelje in izobilje. Dulsineja ju sprejme, začudena nad njunim tako naglim povratkom in kar brž podvomi, da bi bil mogel vitez brez rane in praske izvršiti nalogo. Užaljeni Kihot ji izroči bisere, ki povzročijo splošno presenečenje. Dulsineja spozna veličino njegove

ljubezni, a odkloni njegovo ponudbo za možitev, ker pozna svoje nemirno in ljubezni gladno srce ter ne bi rada tega dobrega idealista kdaj še bolj razočarala. Kihota njena zavrnitev zlomi, kar da razposajeni množici povod za še hujše roganje. Dulsineja pa jih zavrne: »Da... nemara je norec, toda — vzvišen nad vsemi!« Sančo odpelje strtega gospoda od zbrane brezčutne človeške svojati.

PETO DEJANJE. *Na gozdni poti.* V zvezdnati noči roma bolni vitez v neznano daljo, kamor ga vstran od nehvaležnega sveta vleče srce. Zvesti Sančo ga podpira in mu ravna poslednje korake, dokler ne omaga pod velikim drevesom. V telesu izmučenega in umirajočega viteza se duh še enkrat vzpne do svetlih zvezd na nebu, za katerimi zasluti da se bo nekoč mogoče vendarle združil s svojim davnim snom. »S tisto zvezdo blestečo se je ona strnila... To je ona!... Ah, zvestoba, mladost in ljubezen... Ona!... O, jaz hitim... ona me vabi... jaz hitim...« Vzravnanemu ob mogočnem drevesnem deblu in zročemu s kalnim pogledom v nebesno onostranstvo preneha don Kihotu biti srce, da se zruši v naročje ihtčega Sanča.

Richard Specht o Massenetu

Massenet je bil pravi Francoz, še več: pravi Parižan. Tudi tedaj, ko svojo glasbo kostumira v biblično, špansko ali v nemško obleko — ne more nikdar zatajiti svojega bulvarskega porekla. Ta glasba bi ne mogla zrasti v drugi zemlji. Polna je esprija, čeprav sentimentalnega, in polna ljubeznive miline, prežeta z eleganco in s finesami glasbenega postopača, ki sicer ni preveč globok, a nikdar vsiljiv v pozi trivialne »pomembnosti«. Vedno pa je šarmanten v svojem kultiviranem in negovanem načinu, v katerem zelo ljubko in apartno prinaša svoje ne posebno tehtne domisleke. Ta glasba se je porodila iz retorte, v kateri je usedlina Gounodovega, Mayerberjevega in mogoče tudi Bizetovega bistva, šla je skozi paro Wagnerjeve umetnosti — kar je ostalo, je bil tenak, neopojen in delikaten destilat, ki draži okus. Iz njega je izločeno vse surovo in materialno, vse okorno, presenetljivo in nenavadno, seveda pa tudi vse, kar

učinkuje neposredno prisiljeno. Čeprav Massenet ne spada med dirzne iznajdljivce in osvojevalce novih stilističnih možnosti ter med iskalce novih zvočnih vrednot — v nečem je bil resničen mojster: v nenavadno nežni, s skromnimi sredstvi doseženi, svojevrstni barvitosti orkestra. Njegove očitne lastnosti so biserni blesek in fino prelivajoča se barva. Predvsem pa je Massenet mojster v varčnosti in substilni ekonomiji, s katero zna uporabljati in izkoriščati svoje ne prebogate domisleke.

Prihodnji operni spored

Kot prihodnje delo, ki pride še v tej sezoni na naš repertoar, bo v kratkem uprizorjena velika Verdijeva opera »Aida« z V. Heybalovo v naslovni partiji in pod A. Neffatovo taktirko ter v režiji Cirila Debevca. Sodelujejo še Francel, Kogejeva, Primožič. Popov in Betetto oz. Lupša.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavnik: Oton Župančič. Urednik: Smiljan Samec. Za upravo: Ivan Jerman. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.